MAGDALENA ARCZEWSKA

Partycypacja jako narzędzie wspólnego podejmowania decyzji

2

AUTORKA
jest adiunktem w Instytucie Stosowanych Nauk Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego, redaktor naczelną „Kwartalnika Trzeci Sektor".

Czterdziesty szósty numer „Kwartalnika Trzeci Sektor" otwiera wywiad z **Adamem Bodnarem**, Rzecznikiem Praw Obywatelskich. W numerze prezentujemy ponadto trzy teksty naukowe powstałe na podstawie badań własnych, których autorki skupiają się na kwestii partycypacji i jej różnych wymiarów (codzienne praktyki partycypacyjne, inkluzja społeczna i kulturowa osób z niepełnosprawnościami oraz socjologiczne studium miejskiej autonomii), a także dwie analizy prawne. Zamieszczamy ponadto recenzję książki i – tradycyjnie – przegląd zmian prawnych dotyczących trzeciego sektora.

W rozmowie z **Grzegorzem Wiaderkiem** Adam Bodnar odniósł się do takich kwestii jak korzyści płynące z II Kongresu Praw Obywatelskich czy roli niezależnego wymiaru sprawiedliwości w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego. Rzecznik Praw Obywatelskich zapowiedział, że jednym z tematów, który będzie szeroko dyskutowany podczas następnego Kongresu, będą prawa pracownicze i wolność związkowa. Interesującym wątkiem rozmowy były wnioski płynące z ponad stu osiemdziesięciu spotkań Rzecznika Praw Obywatelskich w mniejszych ośrodkach miejskich, będące przyczynkiem do dyskusji o problemach i barierach społecznych, które mieszkańcy różnych rejonów kraju uznają za ważne. Pojawiły się między innymi zagadnienia praw osób LGBT, praw osób z niepełnosprawnościami, praw socjalnych czy prawa do edukacji. Adam Bodnar podkreślił, że jego misją jest budowanie porozumienia ponad podziałami: „Cały czas staram się to robić w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich. Szukać mostów, które łączą, a nie dzielą. Te mosty istnieją, tylko może nie zawsze jest to dostrzegane".

Nie dziwi, że wątki poruszone w rozmowie z Rzecznikiem Praw Obywatelskich ogniskują się wokół tematyki partycypacji i społecznego uczestnictwa. Partycypacja obywatelska sprzyja bowiem rozwojowi demokracji lokalnej i integracji środowisk lokalnych dzięki podejmowaniu wspólnych działań. Jest również skutecznym sposobem na rozwiązanie problemów i konfliktów. Trzeba jednak pamiętać, że konkretne powody leżące u źródeł partycypacji mogą się różnić, a znaczenie ma tutaj stopień zaangażowania obywateli w podejmowane decyzje, techniki i formy partycypacji, oraz to, czy mamy do czynienia z partycypacją wertykalną, czy horyzontalną (https://partycypacjaobywatelska.pl).

Zachęcamy do zapoznania się z wnioskami zawartymi w artykule *Codzienna partycypacja na przykładzie gospodarowania przestrzenią osiedlową* **Marcjanny Nóżki**. Przedmiotem opracowania autorki jest bowiem szczególny rodzaj społecznego zaangażowania, jakim są codzienne praktyki partycypacyjne. Omawiając je, Marcjanna Nóżka odwołuje się zarówno do literatury

przedmiotu poświęconej partycypacji społecznej, jak i do wyników badań zrealizowanych w latach 2016–2018 w Lublinie, Krakowie i Tychach. Dostrzega, że mieszkanki i mieszkańcy – na tle przemian dokonujących się na obszarze zamieszkiwanych przez nich osiedli, zagęszczania się zabudowy i zmiany dotychczasowych funkcji – gospodarują i na różne sposoby organizują dostępną przestrzeń, która jest postrzegana jako dobro rzadkie. Autorka definiuje partycypację społeczną jako element nowoczesnego zarządzania sferą publiczną, które polega między innymi na negocjowaniu oraz uzgadnianiu społecznych interesów i oczekiwań i jako taka wiąże się z przekazywaniem mieszkańcom części władzy, umożliwiając im udział w podejmowaniu decyzji w sprawach, które ich dotyczą. Bardzo ważnym wątkiem artykułu jest analiza czynników, które przyczyniają się do przekształceń tak zwanych starych osiedli. W świetle badań autorki przestrzenie wokół i (lub) wewnątrz tych osiedli zagęszczają się. W bezpośrednim sąsiedztwie istniejących budynków powstała lub niezmiennie się rozrasta nowa zabudowa mieszkaniowa i usługowa. Poza tym istniejące sąsiedztwa ulegają fragmentaryzacji. Czasami proces ten obejmuje jeden lub kilka budynków, bywa jednak, że również mieszkańców jednej klatki schodowej lub jednego piętra. Członkowie tych wydzielonych sąsiedztw często nie mają kontaktów ani wspólnych interesów z innymi mieszkańcami. Marcjanna Nóżka zwraca ponadto uwagę na zmieniający się i zmienny skład lokatorski. W sąsiedztwie pojawiają się nowi właściciele czy wynajmujący, a starzy i znani mieszkańcy odchodzą.

Artykuł **Bogny Kietlińskiej** prezentuje wnioski z badań modelu współpracy Teatru 21 z innymi podmiotami działającymi w polu kultury, ze szczególnym uwzględnieniem instytucji publicznych. Model skonstruowany przez autorkę na podstawie wniosków z badań jakościowych uwzględnia istniejące bariery i zasoby Teatru 21. Trzeba w tym miejscu zauważyć, że zespół aktorski Teatru 21 tworzą przede wszystkim absolwentki i absolwenci Zespołu Społecznych Szkół Specjalnych „Dać Szansę" w Warszawie – są to osoby z zespołem Downa i osoby ze spektrum autyzmu. Twórcy Teatru 21 dążą do powołania Centrum Sztuki Włączającej: Downtown, czyli interdyscyplinarnego ośrodka praktyczno-teoretycznego, zajmującego się namysłem nad niepełnosprawnością w jej wymiarze społeczno-kulturowym. Downtown ma stać się przestrzenią debaty publicznej na temat niepełnosprawności, szeroko rozumianych interdyscyplinarnych praktyk twórczych, namysłu teoretycznego i działań edukacyjnych. Jako instytucja pracująca na rzecz inkluzji społecznej Centrum ma być otwarte na współpracę na mniej hierarchicznych zasadach i budowanie lokalnych sojuszy. Ważne miejsce we wspólnie tworzonym programie powinny zająć działania edukacyjne, towarzyszące pracy artystycznej, badawczej i naukowej na każdym etapie tego procesu i kierowane zarówno do wewnątrz, czyli do twórców, jak i na zewnątrz, czyli do odbiorców. Wszyst-

kie kroki podejmowane w ramach partnerstwa, w myśl jawności warsztatu i budowania inkluzji od podstaw, powinny być klarowne nie tylko dla osób bezpośrednio zaangażowanych w jego tworzenie, ale także dla pozostałych pracowników tych podmiotów. Jak pisze Bogna Kietlińska: „Tego typu współpraca oznacza [...] gotowość na wolty, redefiniowanie problemu, poszerzanie pola badań oraz krytyczne spojrzenie na siebie samych, a zatem poddawanie refleksji wewnętrznych mechanizmów, własnych możliwości, ograniczeń (osobowych, ideowych, biurokratycznych), co także skutkuje prawem do popełniania błędów".

Artykuł **Ewy Zielińskiej** i **Anny Wilczyńskiej** stanowi drugą część socjologicznego studium miejskiej autonomii na przykładzie Otwartego Jazdowa w Warszawie. Osiedle to należy do awangardy ruchu na rzecz współzarządzania przestrzenią miejską w Polsce. Prezentowany tekst podsumowuje wybrane wątki badania partycypacyjnego prowadzonego w społeczności Jazdowa w okresie od listopada 2014 do kwietnia 2018 roku. W opinii autorek miejskie autonomie mogą być laboratoriami współzarządzania przestrzenią z dwóch względów. Po pierwsze, obejmują pewien ograniczony, ale i oznaczony obszar, co pozwala na obserwowanie i analizowanie zachodzących zmian, a także łączą zaangażowane jednostki, posiadające motywację do udziału w procesach decyzyjnych i partycypacyjnych. Autorki podkreślają, że miejskie autonomie to złożone organizmy społeczno-przestrzenne, których powstanie wynika ze splotu okoliczności historycznych i kontekstualnych, dlatego do ich identyfikacji proponują stosowanie kategorii „krajobrazu kulturowego". Wskazują, że wyodrębnienie określonego krajobrazu kulturowego następuje ze względu na cechy formalne (kreowane przez człowieka i przyrodę), funkcje będące wynikiem podejmowanych przez społeczność aktywności oraz znaczenie związane z historią lub szerszymi uwarunkowaniami socjokulturowymi (Arczewska 2019, s. 3). Zdaniem Ewy Zielińskiej i Anny Wilczyńskiej: „Warunkiem stworzenia zasad współzarządzania nie tylko dla osiedla Jazdów, ale także dla innych przestrzeni znajdujących się w zasobie publicznym jest zgoda co do tego, jakie podmioty i na jakich zasadach zarządzają terenem, jak komunikują się ze sobą, jakie kwestie podlegają wspólnym, a jakie sektorowym uzgodnieniom, oraz wyznaczenie strategicznych celów rozwoju danego miejsca (jego wizji)".

Adela Gąsiorowska analizuje szanse i wyzwania w zakresie uzyskiwania osobowości prawnej przez terenową jednostkę organizacyjną stowarzyszenia w wyniku zmian przepisów Ustawy – Prawo o stowarzyszeniach w 2015 roku. Autorka podkreśla, że w art. 10a ust. 2 przedmiotowej ustawy jednoznacznie wskazano, że terenowa jednostka prowadzi działalność na podstawie statutu stowarzyszenia. Jej zdaniem, znaczenie w tym zakresie miało również dodanie do ustawy art. 10a ust. 6–7, zgodnie z którymi wraz z utratą przez terenową jednostkę osobowości prawnej stowarzyszenie wstępuje

we wszystkie jej prawa i obowiązki, a majątek pozostały po jej likwidacji pozostaje majątkiem stowarzyszenia. W opinii Adeli Gąsiorowskiej nowelizacja umożliwia nadawanie organom stowarzyszenia kompetencji do powoływania w terenowych jednostkach zarządów komisarycznych w sytuacji, gdy działalność jednostki wykazuje rażące lub uporczywe naruszanie przepisów prawa lub statutu stowarzyszenia. Zdaniem autorki, przyjęty model podwójnej osobowości prawnej jest nietypowy dla polskiego obrotu cywilnoprawnego. Rozwiązania takiego ustawodawca nie przewidział w stosunku do oddziałów spółek kapitałowych oraz spółdzielni w przepisach Kodeksu spółek handlowych i Prawa spółdzielczego. Adela Gąsiorowska konkluduje: „[...] przyjęcie modelu podwójnej osobowości będzie korzystniejsze dla większych stowarzyszeń, prowadzących działalność na szerszą skalę. Uzyskanie przez ich terenowe jednostki osobowości prawnej pozwala im bowiem na swobodniejsze uczestnictwo w obrocie cywilnoprawnym, a także na szersze wykorzystywanie uprawnień wynikających z przepisów prawa administracyjnego i podatkowego. Ze względu na dodatkowe obowiązki i zmiany w zakresie odpowiedzialności członków zarządu terenowej jednostki model ten może być zaś mniej korzystny dla stowarzyszeń mniejszych i prowadzących bardziej ograniczoną działalność".

W artykule **Grzegorza Wiaderka** poruszono problemy prawne diagnozowane w praktyce fundraisingu. Są one związane z takimi mechanizmami jak crowdfunding, sponsoring, działalność odpłatna pożytku publicznego oraz zbiórki publiczne. Autor skupia się na pozagrantowych formach poszukiwania finansowania przez organizacje pozarządowe. Podkreśla przy tym, że prezentowana analiza nie wyczerpuje podjętego w tekście tematu. Jak wskazuje Grzegorz Wiaderek: „Interesujące są kwestie prawne dotyczące na przykład gromadzenia środków przy zastosowaniu mediów społecznościowych czy przez organizowanie loterii fantowych. Niektóre z opisanych wątpliwości wymagają sensownej i przemyślanej interwencji ustawodawcy, aby wzmocnić bezpieczeństwo prawne organizacji. W tekście wskazano kilka sugestii *de lege ferenda*. Szczególnie jednak należy postulować, aby przy myśleniu o zmianach w prawie w zakresie finansowania organizacji pozarządowych brać pod uwagę i analizować cały wachlarz tych metod, a nie tylko zmiany punktowe".

W czterdziestym szóstym numerze pisma prezentujemy także recenzję książki Arkadiusza Peiserta *Społeczeństwo obywateli? Obywatelskość w procesie cywilizowania*, opublikowanej nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Gdańskiego, przygotowaną przez **Ignacego Dudkiewicza**. Recenzowana pozycja składa się z dwóch części: rozprawy teoretycznej i opisu wyników badań prowadzonych przez autora. Pierwsza część książki – operująca między innymi na opisie procesów historycznych w różnych częściach świata – pozwala dokonać analizy współczesnej kondycji obywatelskości w Polsce. W tej

części książki Arkadiusz Peisert operacjonalizuje pojęcie obywatelskości w kategoriach cywilizowania, przedstawia koncepcję procesu cywilizowania w socjologii Norberta Eliasa oraz analizuje te procesy w odniesieniu do różnych regionów świata i okresów historii. Jak zauważa Ignacy Dudkiewicz: „Atutem teoretycznej części pracy Arkadiusza Peiserta jest jej bardzo szeroki przekrój. Autor pokusił się o syntetyczne omówienie dorobku niezwykle różnych myślicielek i myślicieli, odwołuje się do różnorodnych nurtów myślenia, dowartościowuje refleksję i pespektywę zarówno ogólnoświatową, jak i niekiedy bardzo lokalną. Sięga po autorów współczesnych i po klasyków socjologii czy filozofii". Z kolei część badawcza recenzowanego tomu zawiera wnioski z badań prowadzonych przez autora w obszarze obywatelskich organów przedstawicielskich niskiego szczebla (rady dzielnic, rady sołeckie, organizacje trzeciego sektora, które za główny powód swojego powstania uważają dobro i interes ogólny mieszkańców określonej jednostki geograficznej lub administracyjnej). Ignacy Dudkiewicz konkluduje: „Wybór ten wydaje się ciekawy i uzasadniony – nie są to struktury szeroko przebadane, a dzięki analizie ich działania rzeczywiście można dowiedzieć się czegoś nowego o polskim społeczeństwie i przejawach jego lokalnie ujawnianej obywatelskości. Badanie i analizy przeprowadzone przez autora są dość skromne, ale wyznaczają ciekawy trop, którym mogą pójść badaczki i badacze".

Czterdziesty szósty numer „Kwartalnika Trzeci Sektor" zamyka *Kalendarium zmian prawnych* autorstwa **Marty Święckiej**. Opublikowana edycja obejmuje okres od połowy lutego do połowy maja 2019 roku. Autorka odnosi się w analizie do kwestii związanych z obowiązkami sprawozdawczymi w zakresie sporządzania i przekazywania sprawozdań finansowych oraz deklaracji CIT-8. Kalendarium porusza także wątek nowych wzorów rozporządzeń do Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz konsekwencji związanych z nową treścią wzorów ogłoszeń konkursowych. Marta Święcka omawia ponadto zmiany w przepisach dotyczących kół gospodyń wiejskich. Choć ustawa dotycząca tej tematyki została znowelizowana w niecały rok po wejściu w życie, to nadal nierozwiązany pozostaje problem obostrzeń, polegających na dopuszczalności działania tylko jednego koła w jednej wsi oraz możliwości uzyskania członkostwa wyłącznie w jednym kole.

Zapraszamy do lektury!

BIBLIOGRAFIA

Arczewska, Magdalena. 2019. Społeczeństwo obywatelskie w świetle przepisów i w opinii badaczy. *Kwartalnik Trzeci Sektor*, 45.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

https://partycypacjaobywatelska.pl/strefa-wiedzy/abc-partycypacji/co-to-jest-partycypacja-obywatelska-2 [dostęp: 25 maja 2019 roku].